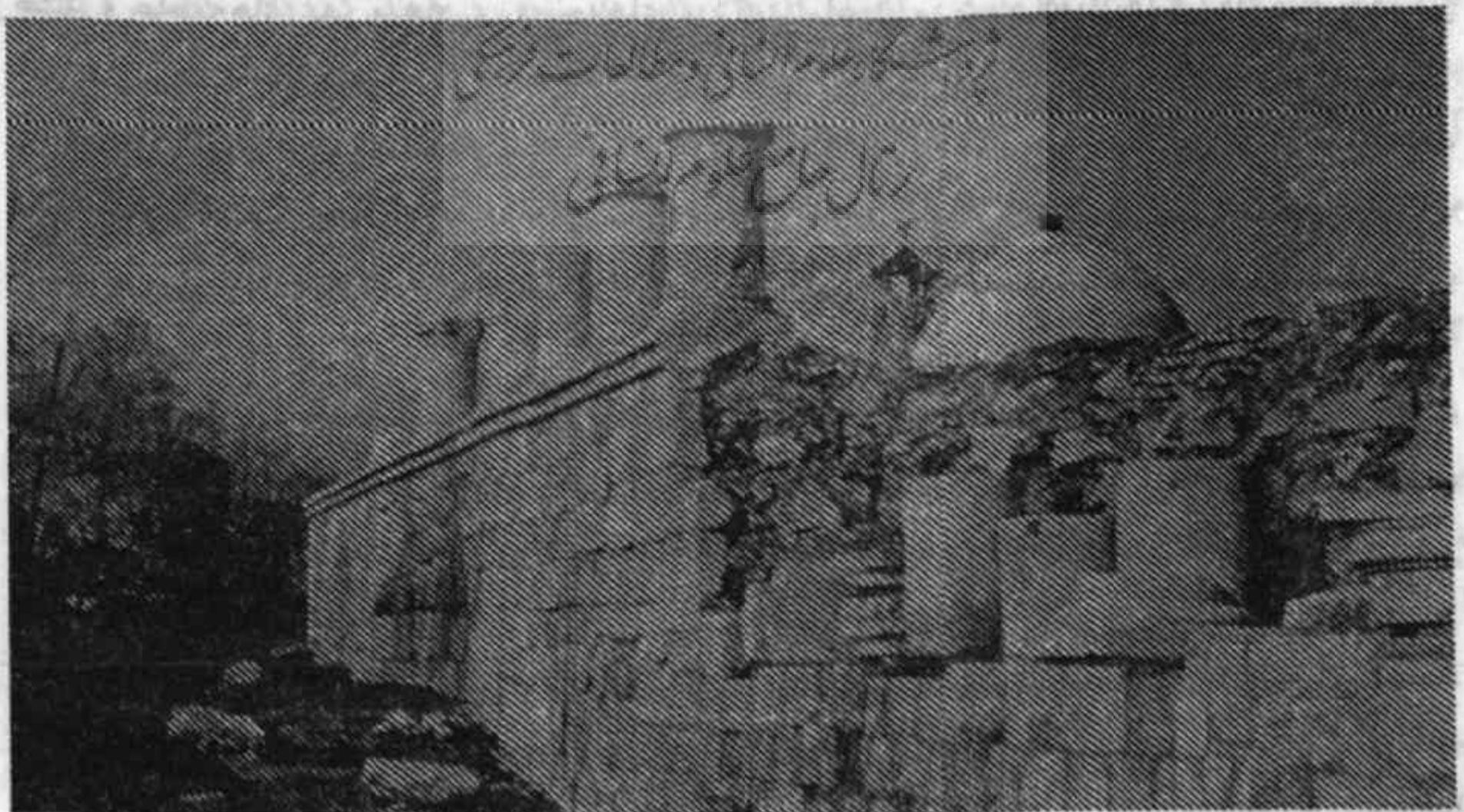

بنای تاریخی کنگاور:

معبد ناهید یا قصر خسرو؟

کنگاور یکی از شهرهای استان کرمانشاه است که در میانه‌ی راه امروزی همدان - کرمانشاه و در کنار راه تاریخی هگمتانه - تبسفون قرار گرفته است. این شهرستان در میان شهرهای تویسرکان، نهاوند، اسدآباد و صحنه واقع شده است که بخش جنوبی آن را اراضی هموار و دشتی سرسبز و قسمت شمالی آن را کوهستانی با دره‌های سرسبز و پرآب تشکیل می‌دهد. بنای تاریخی کنگاور که به نام معبد آناهیتا معروف است، در میان شهر قرار گرفته است. برای نخستین بار در سال ۳۷ میلادی ایزدورخاراکسی در کتاب خود با نام «ایستگاه‌ها و چاپارخانه‌های پارت» از کنگاور به صورت کنکو بار نام برده است و بنای آن را معبد و پرستشگاهی برای الهه‌ی آرتمیس دانسته است. پس از وی، درباره‌ی کنگاور چندین سده به منبعی برنمی‌خوریم تا این که در سده‌ی سوم هجری به بعد، مورخین و جغرافیایانویسان شرق

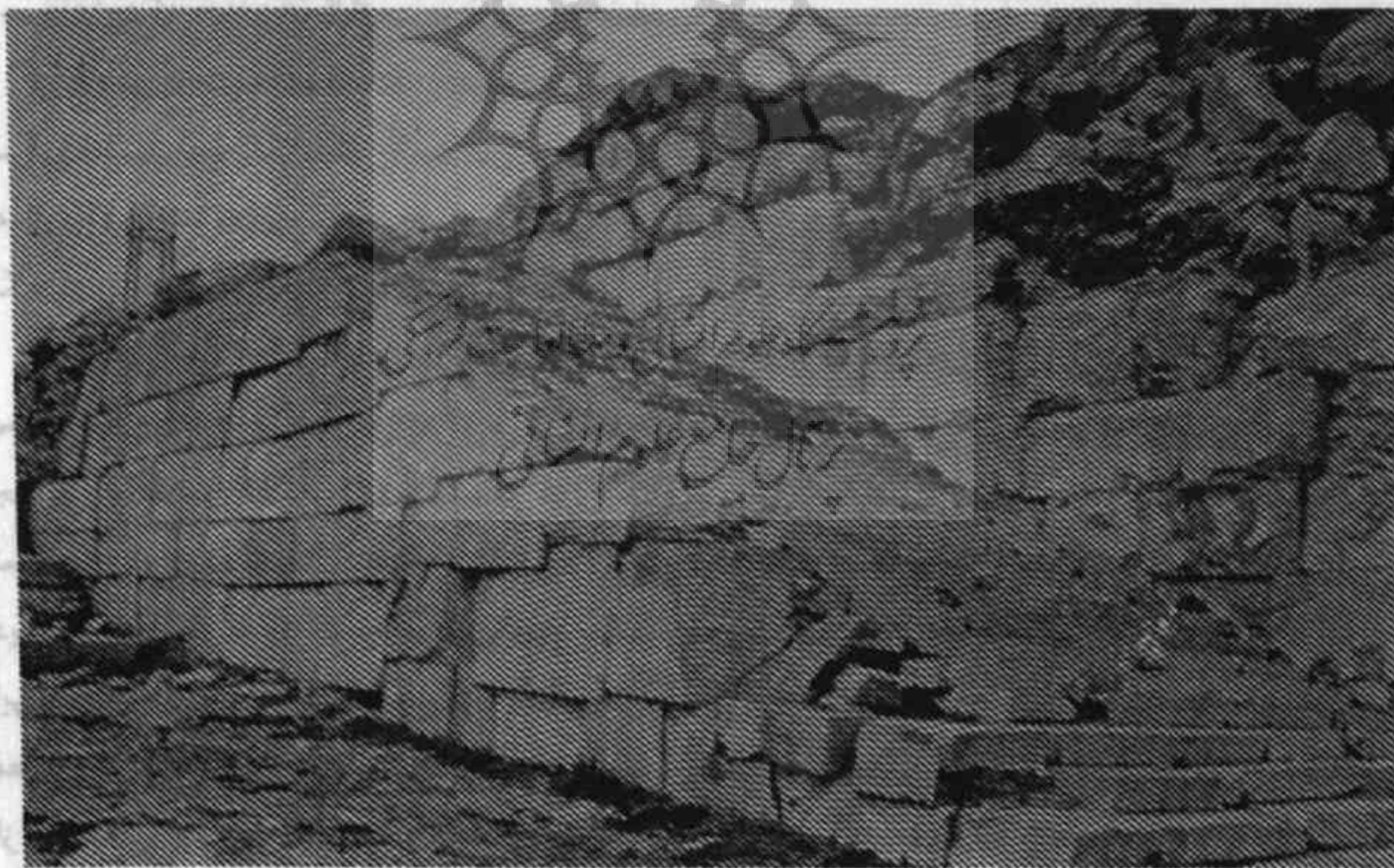
نمایی از ضلع شمال غربی بنا

در تواریخ و سیاحتنامه‌های خود از کنگاور به‌عنوانی چون: قصرالاصوص (کاخ دزدان)، قصر، گردشگاه مخصوص خسرو، گردشگاه پرویز، کاخ خسرو، کاخ و قلعه خسرو نام برده‌اند و نام قصرالاصوص در این بین بیش‌تر از سایر اسامی به‌کار رفته است.

در یکی دو سده‌ی اخیر، سیاحان و مورخان و به‌دنبال آن‌ها باستان‌شناسان غربی از کنگاور با عنوان‌هایی چون معبد خورشید، معبد یونانی، عمارت یونانی، معبد آناییتیس، معبد دیان و بالاخره معبد آناهیتا نام برده‌اند و تاریخ آن را به‌دوره‌ی سلوکی و یا اشکانی نسبت داده‌اند و با همین فرضیه‌ها در سال ۱۳۴۷ شمسی کاوش‌های باستان‌شناسی با همت باستان‌شناسان ایرانی آغاز شد که تاکنون نیز ادامه دارد.

ضمن کاوش‌ها، بقایای این بنای عظیم به‌تدریج سر از خاک برآورد. بنا از نظر کلی برپشته‌ای صخره‌ای قرار گرفته است که دارای ۲۲۰ متر طول و ۲۱۰ متر عرض است و ضخامت دیوار محیطی آن به ۱۸/۵ متر می‌رسد که براساس شواهد و مدارک باستان‌شناسی موجود، برفراز این دیوار یک ردیف ستون به‌صورت نرده که القاکننده عظمت و جنبه‌ی زیبایی و تزیینی دارند، قرار گرفته است، چرا که این ستون‌ها هیچ‌گونه باری را بر روی خود ندارند. این ستون‌ها یا نرده‌های تزیینی، دارای ۳۵۴ سانتیمتر ارتفاع و از سه بخش سرستون، میان‌ستون و پایه‌ستون تشکیل شده‌اند که فاصله محوری این ستون‌ها نسبت به هم ۴۷۵ سانتیمتر است. دیوار محیطی

پلکان دو طرفه در ضلع جنوبی بنای تاریخی کنگاور

که ستون‌ها بر روی آن واقع شده‌اند، خود از دو قسمت تشکیل شده است؛ قسمت داخلی که با استفاده از سنگ‌های قلوه و لاشه به ابعاد و اندازه‌های مختلف و ملاط گچ ساخته شده است و قسمت خارجی به وسیله‌ی یک ردیف سنگ تراش، نماسازی شده است. ارتفاع این دیوار نیز با توجه به شیب صخره‌ای که بر روی آن قرار گرفته، در قسمت‌های مختلف متفاوت است و از ۴ متر (با توجه به جبهه‌ی شمال غربی بنا) تا ۱۲ متر تغییر می‌کند که بعضی از پژوهشگران با استناد به برخی محاسبه‌ها این ارتفاع را در ضلع جنوب غربی تا ۱۸ متر تخمین می‌زنند.

در ضلع جنوبی بنا پلکان دو طرفه‌ای وجود دارد که بنا بر شواهد موجود جاده قدیم همدان - کرمانشاه از کنار آن عبور می‌کرده است. این پلکان به درازای ۱۵۴ متر است که بین ۸ تا ۱۱ متر از سطح اراضی اطراف ارتفاع دارد. قسمت بالای پلکان‌ها در طول سده‌ها در معرض تخریب و تجاوز قرار گرفته است. در نتیجه نمی‌توان حد دقیق آخرین پله بالایی را تعیین کرد، اما با توجه به هر سنگ پله که ۱۴/۸ سانتی‌متر ارتفاع و ۲۹/۵ سانتی‌متر پهنا دارد، ممکن است ارتفاع هر پلکان را در مجموع تا ۱۴ متر از سطح دشت تخمین زد. البته با گمانی نزدیک به یقین و از روی مجموعه بقایای پلکان راست می‌توان گفت متجاوز از ۳۰ سنگ پله داشته است. در فاصله دو جبهه‌ی شرقی و غربی پلکان، پاگردی به طول ۱۱۹ متر امتداد دارد ضمن این که این پلکان از دیوار اصلی جنوبی ۴/۲۵ متر پیش‌آمدگی دارد و در خلأ و فاصله دو پلکان، مهتابی یا ایوان وجود دارد که طول آن ۹۴ متر و فاقد ستون است.

از دیگر بخش‌های متصل به دیواره‌ی خارجی (اصلی) بنا، پلکان واقع در جبهه‌ی شمال شرقی است. این پلکان که به عنوان پلکان مخفی یا پلکان اختصاصی از آن یاد می‌شود، با توجه به آثار باقیمانده منتهی به یک سکوی بزرگ است که در کنار دیواره شمال شرقی به صورت یک مکعب مستطیل ساخته شده است.

از دیگر بخش‌ها و عناصر اصلی بنای کنگاور می‌توان به صفه‌ی آن اشاره کرد، آنچه از این بخش باقی مانده است و در کاوش‌های باستان‌شناسی مشخص می‌شود، دیواری است در ضلع جنوبی صخره‌ی کنگاور که در بخش‌های شرقی و غربی اطراف صخره اثری از آن برجای نمانده و در ضلع شمالی نیز هنوز مورد کاوش قرار نگرفته است و تنها در ضلع جنوبی آن دیواره‌ای با قطر ۹/۵ متر و طول ۹۳ متر به صورت یک سکو باقی مانده است که بر روی بقایای این دیوار آثاری مربوط به معماری یک حمام دوره‌ی سلجوقی در کاوش‌ها مشخص می‌شود. مصالح عمده این دیوار را سنگ‌های غیر حجاری شده و ضخیمی تشکیل می‌دهند که با استفاده از ملاط گچ بر روی هم تثبیت شده‌اند.

آخرین بخش از معماری بنای کنگاور را بقایای معماری فراز تپه تشکیل می‌دهد. این بخش

نمایی از ضلع شمال غربی پنا

شامل دیوارهای به قطر ۶ متر است که محدوده‌ای در حدود ۱۲۰۰ متر مربع را شامل می‌شود، که در جهت شرقی - غربی ساخته شده است و عملکرد آن هنوز برای ما مشخص نیست. از دیگر آثار قابل بحث این که، در پای دیوارهای شرقی بنای کنگاور تابوت‌ها و خمره‌های سفالی دفن اجساد مربوط به دوره‌ی اشکانیان به دست آمده که سکه‌های مربوط به این دوران از فرهاد اول (۱۸۱ - ۱۷۴ قبل از میلاد) و آرد (۵۶ - ۳۷ قبل از میلاد) درون این قبرها به دست آمده است. همچنین از دوره‌ی ساسانی و دوران مختلف اسلامی (اوایل اسلام، دوره‌ی سلجوقی، دوره‌ی ایلخانی، دوره‌ی صفویه و دوره‌ی قاجاریه) آثار مختلفی از لایه‌های باستانی این تپه به دست آمده است.

حال با توجه به آنچه به اختصار گفته شد می‌توان گفت: تاکنون هیچ‌گونه مدرک و دلیل مستدل و مقتضی دال بر تعلق این اثر به آناهیتا، الهه و نگهبان آب و فراوانی، زیبایی و باروری ایرانیان وجود ندارد و طبق متون تاریخی مورد اشاره و با توجه به پراکندگی و وسعت آثار ساسانی و کتیبه‌های پراکنده مربوط به این دوره روی سنگ‌های این بنا، تعلق این اثر به دوره‌ی اشکانی و الهه آناهیتا به نظر نمی‌رسد و به احتمال قریب به یقین این بنا یکی از آثار مهم مربوط به دوره‌ی ساسانی و به احتمالی مربوط به خسرو پرویز است.